Idel-Ural

40 (46) Tatar legionьnьn atnalьq gəzitəse 3. Oktəbr 1943

Legioncь tuqannarььbьznь uraza bəjrəme belən təbrik itəbez!

Uraza bəjrəme qotlь bulsьn

Islam dinenen biş təp terəklərennən berse — baliq bulqan hər ber meselmannьn ramazan ajьnda uraza totarqa tieş bulu. Bygen bəten çir şarьndaqь mə'min-meselmannarnьn şuşь ber aj uraza totularьnьn betye, izge ramazan ajь cьqu unajь belən jasьj torqan şatlьq, səjenec kəne — uraza bəjrəme. Bu kənne bəten islam kencьqьşь Bəjek Tənre qarşьnda eslərendə bulqan biş farznьn bersen turь ytəye, ramazan ajь bujьnca ber kəndə qaldьrmьj uraza totuь unajь belən bulqan şatlьqnь bergələşep ytkərələr, ber-bersenə jəreşələr, ber-bersen sьjlaşalar. Bəjek Tənre aldьnda jəzlərе aq, dini namuslarь kersez buludan tuqan həm eclərendə artьp, taşьp barqan səjenecquanьclarnь berse-berse belən bylešələr, urtaqlaşalar. Həm cьnlap ta, xaq-cьn meselmanqa Alla qarşьnda yzenen burьclarьn ytəydən də zurraq nindi şatlьq buluь məmkin? Həm bygen menə çir şarьndaqь bəten meselmannar irtənge səqətlərdə yk bəjrəmcə, jana kiemlərgə kienep, tərkem-tərkem bulьp məcetlərgə, qəjet namazь uqu ecen, çiьlalar, saf kynel, kər tauьş belən Bəjek Tənre syze bulqan izge Qor'annən ajətlər uqilar. Uqьqan Qor'annərenen savabьn yzlərenen ata-babalarь, jaqьn tuqannarь, din julьnda ylgən barlьq şəhitlər, izgelər ruxьna baqьşlьjlar. Ə qəjet namazьnnan qajtqac qadətlərencə bəjrəm itygə kereşələr.

Tik bu şatlьqtan beznen tuqan ildə jəşəyce 30 millionqa jaqьn bulqan meselmannar qьna syznen cьn məqnəse belən məxrym. Alarnьn dini ьşanularь, dini tojqьlarь jəhyd-bol'şeviklar tarafьnnan 25 jьl bujьnca, bəten keşelek tarixьnda oşaşь bulmaqan rəveştə, xurlanьp, mьsqьl itelep kilə.

Patşa vaqьtьnda zur aьrlьqlar belən jəşəp kilgən 8000 dən artьqraq məcetlər, jəhyd-bol'şeviklar tarafьnnan bətenləj jabьldь. Jabьlьp qьna da qalmadь, kybese xalqьbьznьn milli-dini tojqьlarьnnan kələ, mьsqьl itə torqan klublarqa əjlənderelde. Ə 8000 dən artьqraq məcetlərebezgə çan-təne belən xezmət itep kilgən 20 000 dən artьqraq məfti-mulla, məəzin, qarьj, qazьj kebek qoləmələrebezne qulqa aldьlar, bik kybesen GPU, NKVD podvallarьnda atьp, çəzalap yterdelər. Ə ylmi qalqan elesen Solofkiqa, Seber urmannarьna, Baltьjq, Volga kanallarьna katьrgaqa çibərdelər həm andaqь xezmət, tabiqətnen ciktən tьş aьr, qatь şartlarьna cьdьj, tyzə almьjca ylep qaldьlar, şəhit buldьlar.

Bygenge uraza bəjrəmenen şatlьqlarь belən də alar, tuqan ilebezdə jəşəyce qəderle, qəziz tuqannarььbьzyz ara byleşə aludan məxrym. Alar jəşrenep, jəhyd-bol'şeviklar həm alarnьn şьmcь etlərennən qacьp-posьp qьna bəjrəm itkən kebek bulьrlar. Monnan 25 jьl elek bulqan zamannarda kinrək, irkenrək rəveştə din totularьn, dini bəjrəmlərne zur şatlьqlar ecendə ytkərylərеn saqьnьrlar. Saqьnьrlar da jəhyd-bol'şevizmqa bulqan nəfrətlərе taqьn-taqьn tirənəjer, anь beterygə, juq itygə bulqan kərəş dərten, milli azatlьq ecen, jaqtь, bəjsez kiləcək ecen berləşy kirəklegen kecəjter həm frontnьn tege jaqьnda bulqan milli bəten kəclərnen tuplanuьn tizləter.

Bez, legioncьlar isə, bu dini zur qəjetne, dini bəjrəm şatlьqьn, tuqan ilebezdəge qəderle qəziz ata-analarььbьz, apa-senellərebez jəşəgən şartlarqa qapma-qarşь bulqan şartlarda ytkərəbez. Bez bygen dini-milli hər terle ezərlekləylərdən azat. 25 jьldan birle jəhyd-bol'şeviklarnьn torqan sajьn qəbaxətrək rəveştə dinne qьsa kilylərе sonьnda bu azatlьqnь toju, bəten barlьqьn, çanьn-tənen belən anь sizy nindi zur şatlьq, nindi zur səjenec! Saf-saf tezelgən xəldə legioncьlarnьn hic kemdən qurьqmьj namaz uqularь, qəjet uqularь nindi zur quanьc! Men jьllardan birle jəşəp kilyce islam dine, bəjek Rəsylebez qaldьrqan jul belən jəşi aluьbьz bəxtenə ireşyebezne kyry, anь toju beznen ilebezne azat ityebez kerəşen, Idel-Ural istiqlalь izge teləgen taqьn da nьqьraq ruxlandьra, anь taqьn da keclerək azьqlandьra.

Kiləse jьlnьn uraza bəjrəmen sьь təmle, çire jəmle, tufraqь baj, xalqь jaqьmlь, səjkemle, qəderle həm qəziz bulqan tuqan ilebez danlь Idel-Uralda, anьn məstəqil dəvlət bulьp tezely bəxtenə ireşə alu şatlьqlarь ecendə ytkəzyebezgə tirən ьşanьp həm şunь Bəjek Tənredən ytenep qalabьz (Amin)!

Y. Nauruz

Xərmətle babalarььbьznьn islam dinen qabul itylərenə 1000 jьl tulu unajь belən, Xarbində salьnqan məcet kyrnese

Finləndiədəge qəziz tuqannarььbьznьn uraza bəjrəmen ytkəry məçelese (1935 nce jьl)

Qəder kic

(Qor'andəge qəder surəsennən)

Bu qəder kic, jьlda ber kic, barca kiclər izgese,
Saflanьr taptan, bu kic mə'min kynellər kəzgese.
Saflanьr ul, pakləner, bik zur xodajnьn dəvləte,
Həm təşər ul kəzgelərgə kyk qapuqь şəyləse.
Şul qapuqdan kyndererbez tənremezgə ber telək,
Ber qəder kic, tənre qarşьnda, men jьldan izgerək.
Çon, mamьqtaj əjləner çirdə bu kic əryax və rux
Həm fəreştə saflarь çirdə jərer mennər gruh.
Ul məlaiklər ciarlar tol, jətimnər jəşlərеn,
Barca kecsezlər, zəqiflərnen ahьn, qarqьşlarьn.
Kyz jəşennən, terle rənçstən jasap zur ençelər,
Ul məlaik qərşe kərsine bizər həm ençelər.
Tan sьzьlqanca jərerlər, əjtmicə hic ber kəlam,
Tik diərlər: „Barca mə'mingə, meselmanqa səlam!"

Q. TUQAJ

Bol'şeviklar xalьqnь din isme astьnda aldьjlar

Bol'şeviklarnьn bety kənnərе jaqьnlaşqan sajьn, yzlərenen tirelərеn saqlap qalu ecen, terle jullar belən xalьqnь aldau carasьna kereşələr.

25 jьl bujьna dingə qarşь kərəşep kilgən bol'şeviklarqa bygen — ylem səqətendə din kirək bulьp cьqtь. Xətta dinsez jəhyd Lazovski TASS qa, rus cirkəylərenə bəten sojuz patriarxь sajlau turьnda sojuz kyləmendə senod çinalacaqnь həm şəreq xalьqlarь ecen Rasulief digən məfti sajlanqanьn iqlan itə.

Ruslar ecen patriarxqa kandidat itep, bəten sojuz allasьzlar ojьşmasьnьn başlьqь, „Allasьzlar" zurnalьnьn redaktorь jəhyd Gubel'man — Jarslavskinьn bilgelənye, yze yk Stalinnьn kiləcəktə ruxanьjlarnьn qanьn tygərgə xəzerlənyen kyrsətep tora. Qajsaqa (isusqa) çanь, qanь belən qarşь bulqan jəhyd Gubel'man — Jarslavski patriarx bulьp rus cirkəylərendə Stalin NKVD sьnьn qara eşlərеn genə başqaracaq. Şulaj uq şəreq xalьqlarь ecen bilgeləngən Rasuliefnen də din qalime buluь bik şikle. Hic şiksez anьn artьna da NKVD palaclarь jəşerengənnər.

Lenin NEP belən xalьqnь aldap, sonьnnan millionnarca xalьqnьn GPU qulь belən qanьn qojqan bulsa, Stalin xəzer janadan dinnərgə irek birgən bulьp, kiləcəktə NKVD nьn qanlь qulь belən millionnarca xalьqnьn qanьn qojarqa xəzerlənə.

Stalin biş jьllьqь başlanqac ta, şəreq xalьqlarьnьn Ufadaqь „Diniə nazariəte" ojьşmasь tuzdьrьlьp, din qalimnərennən Kaşaf Tərçemanьj, Riza Qazьj həm Məxlisa xanьmnarnьn GPU tarafьnnan juq itelyen tatar xalqь bygen də bik nьq əcenep iskə ala. Tatar xalqь ecen genə tygel, xətta bəten islam dənjasь ecen qimmətle bulqan, bəjek qalim Musa Bigiefnen jazmьşь da, barь tik anьn cit ilgə qacьp kitye arqasьnda qьna saqlanьp qaldь.

Şuşma bujьnda dan totqan cьrşьlь auьlь xəzerəten aьru xəlendə, xalьqtan qurьqqan NKVD agentlarьnьn 1932 nce jьlda tenlə urlap kitylərеn həm Bəgelmədə atьp yterylərеn tatar xalqь isennən cьqarqanь juq.

Yzenen qilme belən tanьlqan Rəşid xəzerətnen də, Bəgelmədə qa'ilələrenə də jəşərgə məmkinlek birmicə, GPU

40 Зсц 55 624

tarafьnnan quьlqanь tatar xalqьnьn ujьnnan kitkəne juq.

Xəzerət Hadi Atlasofnьn Qazanda GPU tarafьnnan atьlьp yterelyen tatar xalqь bygen də ərnep iskə ala.

Stalin biş jьllьqь başlanu belən, auьldaqь ruxanьjlarnь həm mullalarnьn Aq dinqez kanalьna, Magnitagorskiqa sərgengə ozatьlularь xalьqnьn ujьnda bik nьq saqlana.

Bol'şeviklarnьn məcetlərne kolxoz ambarlarь ityləren, manaralarьn audarularьn əle xalьqnьn onьtqanь juq.

Məskəy urьslarьnьn quşularь bujьnca Сьqtaj tarafьnnan сьqarьlqan „Fən həm din“ zurnalьnьn həm Qazanda сьqqan „suqьşcan allasьzlar“ zurnalьnьn xalьqnьn vьçdanьn qəzaplap, allasьn sygep jazqan məqalələre bygenge kəndə də tatar xalqьnьn anьnda saqlana.

Bezne bol'şeviklarnьn rusnьn patriarxьn sajlarqa məmkinlek biryləre də, şəreq xalьqlarь əcen məfti itterep bilgeləngən Rasulief tə qьzьqsьndьrmьj. Bol'şeviklarnьn basqan tufraqlarь ajaq aslarьnnan kitə başlaqac, qəzaplanqan xalьqlarnь xalьqnьn vьçdan eşe bulqan din isme astьnda aldap, alarnь jəhyd kapitalь həm bol'şeviklar əcen qorban bulьrqa məçbyr itylərə genə qьzqandьra. Şunьn əcen bol'şeviklarnьn bu aldauьna xalьq ьşanmasqa tieş. Stalin xəzer yzen saqlap qalu əcen bəten qəbaxətleklərne eşlərgə xəzer tora. Ləkin kiləcəktə xalьq qanьn qojьp, yzenen dektatorlьqьn ity ujьnnan da qajtmьj.

Xalьq syze belən əjtsək, xəzer suqьş corьnda, kyp qorbannar kirək bulqan ber vaqьtta, tərle aldaular astьnda xalьqnь ylərgə məçbyr itkən ber corda, Stalinnьn xalьq əcen „urьnnь jomşaq çəjsə də, joqlarqa qatь bulacaqьn“ aldan uq əjtep quja alabьz.

Q. Tan

Suqьş xəllərе

German baş komandalьqьnьn 24 nce sentəbrdə xəbər itye bujьnca, kəncьqьş frontьnьn kənjaq həm urta bylegendə kəcle saqlanu suqьşlarь alьp barьla. Kuban kyper aldь nьqьtmasьna həm Melitopol' şəhərennən kəncьqьşta bulqan doşman həçymlərе kire qajtarьlqannar. Dnepr jьlqasьnьn urta ələşendə, doşmannьn jьlqa aşa ber nicə urьnnan сьqarqa mataşularь barьp сьqmaqan. Zaporoz'jedən tən jaq — kəncьqьşqa taba həm Demidov rajonь tirəsendə alqa kergən doşman bylekləre german qəskərlərenen qarşь həçymnərе nətiçəsendə juq itelgənnər. German qəskərlərе qulьna bik kyp əsir həm xərbi tabьşlar təştelər. Şulaj itep, Dnepr, Zaporoz'je. Melitopol' sьzьqьnda bol'şeviklarnьn alqa barularь tuqtatьldь.

25 nce sentəbrdə birgən xəbər, doşman həçyme bulmasa da, planlь rəveştə, bəten xərbi təzeleşlərne çimergənnən son, Smolensk həm Roslavel' şəhərlərе qaldьrьluьn belderə.

Azof dinqeze jarlarьna təşerelgən 800 qəskərdən torqan doşman disantь tar-mar itelgən.

German ocqьclarь Azof dinqezennən tən jaqta həm Dnepr jьlqasьnьn urta ələşlərendə Sovet qəskərlərenen tuplanu urьnnarьn bombaqa totьp, alarnь zur juqltularqa ducar ittelər. 24—25 nce sentəbrdə 165 Sovet ocqьcь bərep təşerelgən.

★

Italiənen kən jaqьnda həm urtasьnda (Salərno tarafьnda) iskecə suqьşlar bara. Anglo-amerikannar zur kəclər tuplasalar da, başlaqan həçymnərе basьla kilə. Italiənen tən jaqьnda (Xorvatiə cigendə) banditlar uratьlьp alьndь həm alarnьn kyp ələşe tar-mar itelde. German qəskərlərе tarafьnnan Korfa utrauьn alu, bu banditlarnьn ingliz-amerikalьlar belən bulqan elemtələren əzde.

Polkovnik ALIEF

Өc aradaqь paktnьn əc jьllьqь

Germaniə, Japoniə həm Italiə dəvlətlərе arasьnda pakt təzelygə 3 jьl tulu unajь belən, german imperiəsenen tьşqь eşlər ministrь fon Ribbentrop, faşist çəmhyriəte xəkymətenen tьşqь eşlər ministrь vazifasьn başqaruсь Mussolini həm Japoniə imperiəsenen tьşqь eşlər ministrь Şigemitsu radio aşa yz xalьqlarьna notьq belən mərəçəqət ittelər.

Ribbentrop notьqь

Yzenen notьqьnda fon Ribbentrop: „Germaniə, Japoniə, Italiə, Vengriə, Rumьjniə, Slovakiə həm Xorvatiə arasьnda təzelgən paktnьn təp maqsatь tarix aqьmь həm ysəşe tarafьnnan qədelsez, citləp ytep kitkən, xalьqlarnьn bygenge həm kiləcəktəge tormьş xəlləren tieşle dərəçəgə kytəry, alarnьn tormьş taləpləren tə'min ity. Angliə həm Amerika bəten dənja kyləmendə əstenlekkə ireşergə tьrьştьlar. Şul uq plannar belən 1941 nce jьlnьn çəjendə Stalin Jevropaqa qarşь suqьş acarqa xəzerləngən ide.

German qəskərlərе doşmannьn bu maqsatlarьna qarşь qorьctan həm timerdən jasalqan divar təzedelər. **German qəskərlərе Jevropadan bol'şevizm qurqьnьcьlьqьn alьp taşlaqanсьqa qədər qorallarьn taşlamaslar.** Bol'şeviklarnьn Jevropaqa qarşь bulqan həçymenə Angliə belən Amerikanьn jardəm itye, alarnьn yzləren həlakətkə kiterəcək“, — dip, bu məs'ələgə Germaniənen qaraşьn belderde.

Mussolini notьqь

Duce yzenen notьqьnda: „Faşist çəmhyriəte xəkyməte suqьşnь çinep сьqqanqa qədər dəvam itərgə qətqi qərar birde.

Italiənen faşistik çəmhyriəte, korol'nьn xianəte arqasьnda Italiə ismenə təşkən xurlьqnь yzenen qanь belən aqlьj alacaq“, — dide.

Şigemitsu notьqь

Şigemitsu yzenen notьqьnda: „Kycər dəvlətlərenen təp maqsatь — bəten dənjada qədellekkə irəşydə tora. Bu kərəştə danlьqlь çinygə ireşy əcen bez bəten kəclərebezne salьrqa qərar ittek.

Japoniə, bəjek kəncьqьş Aziə millətlərе belən berlektə, qədel nigezdə, ber-berse belən tigez xoquqta bulьp, jana tormьş qoru əcen kərəşə. Qtaj, Tai, Birma, Fillippin həm Hindstan məstəqil dəvlət qorьp tormьş itərgə xaqlьlar. Bygenge suqьş — ber qədellek əcen genə bulqan kərəş bulmьjca, şulaj uq Aziənen janadan cəcək atuь əcen kərəş diep tanьjbьz“, — dide.

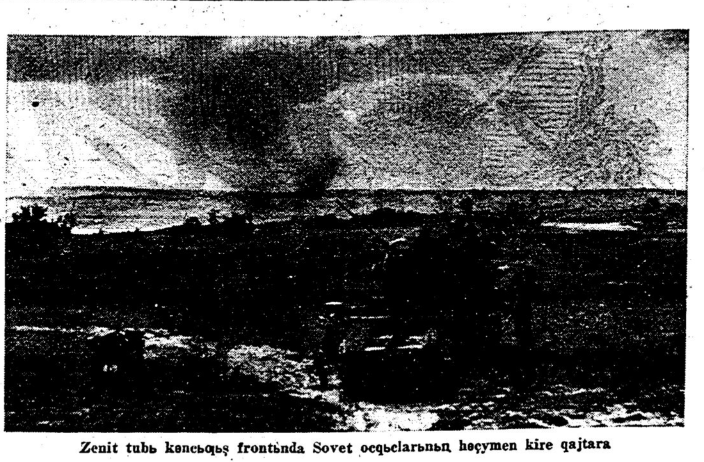

Zenit tubь kəncьqьş frontьnda Sovet ocqьclarьnьn həçymen kire qajtara

Rezervlarnь otьş

Kəncьqьş frontьnda ijyl başьnnan birle tuqtausьz zur həm qatь suqьşlar bara. Şuşь uq vaqьtta Italiədə, bəten dənja fikren yzenə tartqan, dramatik vaqiqələr çəjelep kittelər. Ləkin Jevropa jazmьşь əcen bulqan сьn suqьşlar Italiədə tygel, ə Sovetlar Sojuzьnьn kin buşlьqlarьnda baruь turьnda hic kemdə də şəbhə juq. Germaniənen çitəkce „Fel'kişer Beobaxter“ gəzitəse, kəncьqьş frontьnda əc aj suqьşlar nətiçəsendə tuqan xəlgə tybəndəge bəjəne birə.

Bol'şeviklarnьn xərbi komandalьqь yzlərenen həçyme əcen qajət tə kyp qəskər həm material tuplap, german diviziələrenə kəcle basьm jasadь. **Ləkin baştan uq german komandalьqьnьn bu basьmnь alqa jьraq сьqqan sьzьqlarda ocratmasqa teləye acьq ide. Cənki bu bik kyp qan torьr həm german qəskərləren kiselep qalu qurqьnьcь astьna qujar ide.** Şunlьqtan german komandalьqь bol'şeviklar xərəkətenə qarşь kire cara sьjfatьnda sьqьlmalь (elasticnьj) qarşьlьq kyrsətyne sajladь həm bu qarşьlьq, sonqь sigez kəndə, ajruca kiskenlek belən qullanьldь.

German komandalьqь sonqь ike çəjdə alqa baruь nətiçəsendə qulьna təşergən artьqlьqlarьnnan fajdalanu məmkinlegenə iə buluь belən ul bəxetle xəldə ide. Ul buşlьqlar belən xisaplaşmasqa tieş ide. Əlbəttə, Orel, Xar'kof, Brjansk, Smolensk kebek şəhərlərdən vaz kicy — qьzqanьc. Ləkin minutlь əstenlek məs'ələlərе belən bəjlənməgən həm yzenen xərəkətləren tik сьn xərbi ujlanular belən bilgeli torqan xərbi komandalьq bətenləj çimerelgən ber nicə şəhərne qulda totunь, alarnь sonqь strategik maqsatlar əcen qaldьruqa qaraqanda, əhəmiətlerək itep xisaplamadь. Əgərdə 15 atna bujь barqan çəjge suqьş sonьnda kartaqa qarasaq, german frontь ber nicə jəz kilometrqa qьsqarqanьn kyrerbez. Mondьj qьsqaru nətiçəsendə ni qədərle diviziələr saqlanьp qaluьn suqьş belgece xisaplap сьqarьr. Bu, german kəclərenen bajtaqьn kiteryne taləp itkən kən jaq Jevropadaqь vaqiqələrgə qarata, bik əhəmiətle xəl. **Ləkin kəncьqьştaqь rezervlarnь tutьru əcen çitərlek kəc bar həm vaqtь çity belən kiləcəktə qarşь həçym jasau əcen bu kəc çitərlek.**

Nihajət, kəncьqьşta bulqan hər ber soldat, sirək həm ozьn jullar bujьnca kirək material, azьq-tələk həm qəskərlərne kiterydə tuqan unajsьz xəlnen, front sьzьqь qьsqaru nətiçəsendə, betyen anlar. Bu auьrlьqlarnь çiny əcen german xalqь kyp kəc tygə ide. Xəzer bu auьrlьqlar bajtaq çineləjerlər həm lokomotiv, motorlarqa oşaqan məs'ələlərne cişy əcen belgeclərgə azraq vaqьt sarьf itərgə turь kiler. Ə qəskər, qorallar, azьqlar həm jandьru əjberlərе belən jaxşьraq tə'min iteler.

Şunьn belən bergə, arttaqь basqa qomacaulьq — banda həm „partizan“ bylekləre çiddi qurqьnьc bulmasa da, xəlne ber az aurajtьp kildelər. Xəzer kybrək kəclərne alarqa qarşь jynəltergə məmkin bulьr həm alarnь qomumən betery bik jaqьn ixtimal.

Xəl qьlqьc bulьp, monda kyp sannarda qəskər taləp itkən həm ozьn frontnьn tere həm texnik keclər belən nьqьraq bajьqan, qьsqaraq frontqa əjlənye. Monardan tьş, rezerv bulьp xezmət itərlek kəckə çiddi iqtisat itygə ireşelde. German cigenye, bajtaq buşlьqnь juqaltuqa qaramastan, german kəcləren nьqьtuqa jardəm itəcəge tizdən acьq bulьr. German komandalьqь kərəşnen in kəcle rəveşe bulьp saqlanu tora dip ujlaular belən, əlbəttə, qənaqətlənə almьj. Əgərdə Klauzevitsnьn bu syzlərе bygen aqlansa da, saqlanu belən genə hic ber suqьş otьlmadь digən ikence xərbi сьnlьq ta yz kəcendə qala. **German qəskərе kəncьqьşta hər vaqьtta da saqlanu xəlendə qalmas, german çəjəyle qəskərе həm tanklarь kin front bujьnca bilgeləngən kəndə doşmanqa qarşь xərəkətkə kycərlər — dip ьşanьrqa tulь məmkinlek bar.**

Menə şul german qajtarma həçyme sonьnda qьna bьjьlqь çəjnen əhəmiəte turьnda tulь xəkem сьqarьrqa məmkin bulьr.

ƏC JЬLAN

Өc jьlannьn əle teşlərendə
Xalьqlarqa qarşь aqu bar.
Xalqьn bəxte əcen, şul jьlannьn
Səngе belən aquьn qaьp al.

Alar haman əle qanqa susap,
Сьqaralar zəhər tellərеn.
Ajanьcz həm qatь kərəş aşa
Jaqьnajtьjq ylem kənnərеn.

Şuşь əc jьlan qanqa susaqanqa
Başladьlar dənja suqьşьn,
Tik əc jьlan betkən caqta qьna
Xalьq alьr irken sulьşьn.

Q. I.

SSSR da ikmək xəle

Amerikanьn „biləy həm burьcqa biry“ idarəse çitəkcese, „SSSR nьn azьq-təlek xəle tirən torqьnlьq (krizis) kicerye səbəple, xəzerge vaqьtta Amerikanьn SSSR qa mal-tuarlar qujuь fəqət tuqlandьru əjberlərе belən genə ciklənə“ — dide. Amerikanьn rəsmi cьqanaqlarьnnan xəbər itylərе bujьnca, bol'şeviklarnьn Ukraina ikməgenə bulqan ьşanьclarь aqlanmadь, cenki unьş yz vaqьtьnda çinalqan həm anьn, bol'şeviklar qulьna eləkməye ecen beten caralar kyrelgən.

*

Stokholmnьn „Dogsposten“ gəzitəse xəbərcese Məskəydən tybəndəgelərne xəbər itə: kencьqьş Seber, Bajqal artь həm Amur elkəsendə çirle xalьq tuqlanuь ecen bilgeləngən beten azьq-telekne Sovet xekymәte basьp alьrqa qərar itte. Ul german frontьnda suqьşucь qьzьl qəskərnen azьq xəle auьr bulqanlьqtan, german frontьna çibəreləcək.

Bolqariənen totqan julь

Bolqariə mətbuqatь, Bolqariənen jana sajlanqan ecke eşlər ministrь d-r Xristof tarafьnnan Sofiə mətbuqatьnda jasaqan belderyen, yzenen uqucьlarь belən byleşə. Ministr yzenen maqsatь itep — kecle xekymət xakimlegen buldьru ecen eşləjəcəgen həm başbaştaqlьq itycelərnen hər qajsь da qatь çəzaqa tartьlacaqьn belderde.

Bolqariənen tьşqь eşlər ministrь, Bolqariə həm cit il mətbuqatь eşcelərе qarşьnda qьsqaca cьqьşьnda. Bolqariənen tьşqь səjasətenen tep nigezlərеn dereсli torqan beldery jasadь. „Slovo“ gəzitəse, Bolqariə xalqь axьrqa qədər çinep cьqacaqьna həm ul beten qarşьlьqlarnь şulaj uq məkerlərne juq itygə ireşəcəgenə fanatik rəveştə ьşana, dip jaza. „Beten denjada qədel tərtip buldьru ecen kerəştə. Bolqariə turьlьqlь rəveştə Kycər dəvlətlərе jaqьnda tora. Bolqariənen milli burьcьn ytəydə bulьşlьq itkən Germaniə belən nьq sojuz aşa bəjləngən“ di.

SSSR da sьjnьflar barmь?

Stalin həm anьn ejere, SSSR da keşe kecennən fajdalanucь sьjnьflar beterelde, dip iqlan ittelər. Alar monьn dereslegen ildəge beten eşləp cьqaru maddələrе həm beten satu ity eşlərenen dəvlət qulьnda buluь belən anlatьrqa telədelər. Bol'şeviklar əjtye bujьnca, dəvlət tezeleşe proletariat diktaturasьn tormьşqa aşьra həm xalьq teləgen, xalьq qьzьqsьnuьn jaqlьj.

Bilgele, əgərdə Stalin xekymәten xalьq xekymәte dip anlasaq, SSSR da keşe kece belən fajdalanuь tabьp bulmas ide. Ləkin Stalin xekymәten xalьq xekymәte dip tanu beten tormьş faktlarьna qarşь bulqan ber fiker ikənlege acьq kyrnep tora. Stalin xekymәte — xalьq xekymәte bulmьjca, xalьq estennən torqan ber xekymət. SSSR da estenlek ityce (keşe kecennən fajdalanucь) həm izelyce sьjnьflar bar. Estenlek ityce sьjnьflarqa: kommunistlar firqəse əqzalarь, armiənen juqarь komandalьqь vəkillərе həm çьlь urьnnarqa kerep urnaşqan Sovet bjorakratiəsen başqarucь juqarь xezmətkərlərdən, izelyce sьjnьf: igencelərdən, eşcelərdən həm xezmətkərlərnen kyp eleşennən tora.

SSSR xalqьn bu ike sьjnьfqa byly, alar arasьnda bulqan tormьş şartlarьnьn ajьrmasьnnan qьna kilep cьqqan nərsə tygel. Tigezləycelekne beterəbez dip, bol'şeviklar, ber keşenen ikence keşe kece belən fajdalanuь ojatsьz rəveştə kecəjttelər genə. Bilgele, şeqel tigezsezlege buluь tormьşta şiksez bulacaq ber nərsə. Ləkin SSSR da bu tigezsezlek jьldan-jьl kecəjde həm dəvlət tarafьnnan çəmqiətnen ike sьjnьfqa bylenye jaqlanьp kilende.

SSSR da 11 jьl bujьna torqan fransuz kommunistь Ivon yzenen Stalin ile turьndaqь istəleklərendə: „SSSR da sьjnьflar bar, ber jaqta estenlek itycelər sьjnfь, ikence jaqta izelycelər sьjnfь“ dip jazdь. Şulaj uq 1936 ncь jьlda SSSR da bulqan fransuz jazucьsь Andre Zid Sovetlar sojuzьnda keşe kece belən fajdalanucь sьjnьflar ysye turьnda: „Min eş xaqь aluda bulqan tigezsezlekkə qarşь kilmim, min anьn tormьşta kiləcəktə də hic şiksez şulaj bulacaqьna jul qujam... Ləkin bu tigezsezleknen SSSR da kimeməye, ə kiresencə kecəjye, artuь mine qurqьta. Beznen vaq burzuaqa oxşaqan, tik yz tormьşь barьşь belən genə qənaqətləngən jana burzua tuuьnnan min bik qurqam“ dip jazdь.

Sovet xalqь rəximsez rəveştə bulqan salьm qьsьmь astьnda jəşərgə məçbyr itelde. 1932 nce jьldan başlap, xalьq tormьşьn tə'min ityce nərsələrgə bulqan salьm dəvlət kileren (doxodьn) tuplauda in zur urьn tottь. Məsələn, 1936 ncь jьlda vaqlap satьla torqan tavar əjləneşenen hər ber sumьnnan 60 tiene dəvlət fajdasьna qala bardь. 1937 nce jьldaqь dəvlət kilerenen jartьsьnnan artьqь aşamlьq azьqlarqa salьnqan salьmnan tuplanьldь.

Bu misallar Stalinnьn kece nidən qibarət buluьn acьq kyrsətələr. Stalin kece ber terror arqasьnda qьna tuplanьlmьj. Stalin yzenen terrorlь diktaturasьn. dəvlət idarəse tirəsenə çinalqan keşelərgə jaxşь tormьş şartlarь tudьrьp, alar jardəme belən yzenen kecen nьqьtьp kilə. Ber dəvlət idarəse janьnda tuplanqan terkemnən, Sovet ilendə jana estenlek ityce, keşe kece belən fajdalanucь sьjnьf nigezlənə. Şuna kyrədə Sovet dəvlətenen tezeleşe sotsialistik nigezdə dip əjty baştan ajaq jalqan. Stalin SSSR da sotsializmnь tezeməde, ul jьrtqьc, reaksionlь həm qan eckec dəvlət kapitalizmьsьn tezede.

Bez xalqьbьznьn azatlь kiləcəge ecen jьrtqьc Stalin dəvlət kapitalizmьsьna qarşь kerəşergə tieşbez. Kem bygen Stalinnь jaqlьj, ul — bol'şeviklar tarafьnnan xalьqqa kiderelgən boqauнь saqlьj digən syz. Kem bol'şeviklarqa qarşь kerəşə, ul — xalqьbьz bəxte ecen kerəşyce. Stalin həm bol'şevizmnьn betye belən genə xalqьbьz tьnьc həm irken sulьş alacaq.

D. R.

Doşmannь zur juqaltularqa ducar ityce german tetenatqьcь atu vaqьtьnda

Qьzьl imperializm

Stalin diktatorlьq itkən beten jьllar bujьna beznen ilebezdə bizgək totqan rəveştə suqьşqa xəzerlek bardь. SSSR da industriələştery həm totaştan kyməkləştery eşe bol'şeviklar tarafьnnan beten kecləre total' suqьşqa ojьştьrьp. Jevropaqa taşlau itep qaraldь. Şul uq vaqьtta Litvinof — Finkel'stein Millətlər Ligasьnьn utьrьşlarьnda Sovetlar Sojuzьnьn solьx eşenə turьlьqlь buluь turьnda ant itte. Bol'şeviklar millionnarca xalьqlarnьn səjəge belən yzlərenen suqьş maşinalarьn tezedelər.

1940 ncь jьlda Pol'şanьn ber elesen basьp alu, ber nindi də nigessez Finləndiə belən suqьşu, Baltьjq bujь dəvlətləren basьp alu — bolar hər qajsь da Stalin səjasətenen imperialistik jezen acьp birdelər. Stalin yzenen kecenə ьşanьp, Germaniəgə qarşь suqьşqa xəzerləndе həm şunьn nətiçəsendə xalqьbьznьn başьna sanap betergesez bələ kiterde.

Qьzьl imperializmnьn milli səjasət belən ber nindi də qomumi bəjləneşe juq həm betenləje belən beznen xalqьbьznьn mənfəqatenə qarşь ber nərsə. Qьzьl imperializm turьdan turь „denja revolytsiəse“n jasau julь bulьp tordь. Bol'şeviklar Jevropa illərendə kommunistik revolytsiəsen jasau ecen Kominternnьn çimery eşlərе alьp baruь qьna çitməgənen kyrep ьşanqac, alar Jevropada suqьş xəzerləy eşen alьp bara başladьlar.

Lef Trotski baştan uq: „Artta qalqan həm kypcelek eleşe igencelərdən torqan ilnen eşcelər xekymәtendə bulqan qarşьlьqlarь yzenen xəl itkec eşlərenə memkincelekne, barь tik denja kyləmendə genə, proletariatnьn beten denja revolytsiəse arendasьnda qьna taba alacaq“ — dip jazqan ide („1905 nce jьl“ digən kitabьnьn syz başь). Trotskinьn „permanentnoj revolytsiə“ digən qaraşьn Stalin ni qədər genə tar-mar itməsen, „ber ildə sotsializm tezy“ digən yz qaraşьn nindi jullar belən genə jaqlamasьn, ləkin Stalin da, şulaj uq Trotski da „qьzьl imperializm“ pozitsiəsendə tordьlar. Şulaj bulmьjca memkin tygel, cenki alarnьn ostazlarь Lenin şul uq fikerne 1921 nce jьlda uq: „Igencelər belən 10—20 jьl deres bəjləneştə bulu yze beten denja kyləmendə çinyebezne tə'min itəcək (xətta kenbatьşta proletariat revolytsiəse bulu vaqtь ozaqqa suzьlqan təqdirdə də)“ dip jazdь („Çьntьqlar tomь XXVI. 313 nce bit).

Leninnen çəjə ecenə aiqan syzlərendəge, əgərdə Jevropada bol'şeviklar revolytsiəse bulu vaqtь „suzьlqan təqdirdə“ syze, yze yk, Leninnen qoral kece belən anda Sovet xekymәte utьrtьrqa çinaluьn bik acьq kyrsətə. Stalin, Germaniə belən suqьşqa bəjlənep, Lenin tarafьnnan kyrsətelgən vaqьtqa nəq turь kiterde. Ajьrma tik şunda qьna, Stalinnьn auьldaqь səjasəten, anьn ostazьnьn igencelər belən sojuzdaş bulu digən qaraşьna turь kilə dip ber nicek tə tanьp bulmьj.

Stalin bik kyp mərtəbələr yzenen səjasətenen internatsional xarakterda ikənen əjtte. Ul kyp mərtəbələr, beten denja kommunistik revolytsiəse qarşьnda, bol'şeviklarnьn burьcь yz xalqьbьznьn jazmьşь qarşьndaqь burьctan estenrək, dide. Məsələn, „Xuçalьqcьlarnьn burьclarь“ digən eşendə, ul, Sovet xalьqlarь qarşьndaqь jekləmələrdən tьş, bol'şeviklarnьn taqьn da əhəmiətlerək, taqьn da çiddirək jekləmələrе bar. Bu beten denja proletariatь qarşьndaqь jekləmə. („Leninizm məs'ələlərе, 1931 nce jьl, 583 nce bit) — dip jazdь. Şuşьnnan son Stalinnьn milli səjasəte turьnda səjləy xalьqnь anlь rəveştə aldau bulacaq. Bol'şeviklarnьn beten programmalarьnda ber nindi də milli məs'ələlər bulmaqan kebek yk. Stalinnьn səjasətendə də ber nindi də milli məs'ələ juq. Stalinnьn səjasəte də bol'şevizmqa xas bulqan ytədən ytə internatsionalcьlьq belən suqarьlqan. Ul betenləje belən beznen xalqьbьznьn mənfəqatenə doşman nərsə.

Xalьqlar aclьq həm qatь mixnət astьnda bişjьllьq plannь dyrt jьlda tutьru belən çəfalanqanda, bol'şeviklarnьn julbaşcьlarь SSSR nь industriələşterep, anьn belən Sovet xalqьnьn tormьşьn jaxşьrtu ecen fajdalanu turьnda bik az qajqьrttьlar. Stalin industriələşterynen tep maqsatьn jaxşь kyrde həm şunьn ecen ul (Yk həm VKP (b) YKK nьn 1933 nce jьl qinvar plenumьnda): **„Biş jьllьqnьn unьşlьqlarь kapitalizmqa qarşь beten denja eşcelər sьjnfьnьn revolytsion kecen ojьştьra — bu bəxəssez dereslek“**. — dide. Stalinnьn quşuь bujьnca, Uralda həm Seberdə sənaqət tezy eşlərе kin kyləmdə çəjelgəc, bol'şeviklar bu eşnen Jevropaqa qarşь zur suqьş alьp baru ecen xəzerlənyen acьqtan acьq tanьdьlar. Xəzer alar aldau həm jьrtqьclьq astьnda yzlərenen diviziələren Germaniə qəskərlərenə qarşь suqьşqa quqanda, qьzьl qəskərlərnen bol'şeviklar ecen tekerek bulqan vatannь jaqlamьjca, barь tik Stalin julbasarlar terkemenen dektaturasьn qьna jaqlaqanlьqlarьn bik jaxşь belələr.

Bol'şeviklar Ukraina ikməge ecen, Donbas kymere ecen, Belorussiə sənaqəten ajaqqa bastьru ecen omtьlalar. Alar, german qollьqь astьnnan tuqannarьbьznь qotqarьrqa telibez, dilər. Ləkin Germaniə qəskərlərе tarafьnnan Stalin tərtibennən azat itelgən elkələrdəge xalьqnьn in kyp eleşe bol'şeviklarnьn kire qajtuьnnan uttan qurьqqan kebek qurqalar. Cenki alar kolxoz həm Staxanof qollьqьn bik jaxşь xəterlilər. Bol'şeviklar janadan bulqan urьnnarda, Jezof vaqьtьndaqь bulqan qaranqь vaqiqalardan da usalьraq rəveştə, mennərcə qəjepsez keşelərne sutsьz yterdelər.

Bol'şeviklar xalьqqa irek alьp kilmilər, kiresencə, qollьq həm ylem alьp kilələr. Beznen xalqьbьz barь tik qara çьlan bol'şevizm betenləjgə juq itelgən vaqьtta qьna irekkə cьqa alacaq. Qьzьl imperializm xekymәte çimerelep, anьn urnьna jana, matur həm cьn milli tormьş cəcək atqan vaqьtta qьna beznen xalqьbьz azat bulacaq.

A. B.

Tatar legionь ofitserlarьnьŋ səjaxət tə'siratь

Bez, Tatar legionьnьŋ jəş ofitserlarь, bezne Berlin həm kənbatьş Germaniəgə səjaxətkə çibərgən yzebezneŋ legion komandirь major fon Sekkendorf əfəndegə kyp rəxmətlərebezne belderəbez.

Bez, Sovet ilendə tuьp yskən jəşlər, Germaniədəge eşce-krəstiənnərneŋ tormьş-kөnkyreşlərə xaqьnda bol'şeviklardan kyp jalqan propagandalar işetkən idek. Bygenge səjaxətebezdə alarnьŋ bөten jalqannarьn taqьn da

Tormьşta bik sirək ocrьj torqan tau qialarь

acьqraq faş ittek. Sovetlar Russiəsendə jəşəgən eşce-krəstiənnərneŋ qьzqanьc qiьn tormьşlarь belən, Germaniə eşce-krəstiənnəreneŋ mədəni, baj tormьşlarь arasьndaqь zur ajьrmanь yz kyzebez belən kyrdek.

Bol'şeviklar kommunizm əsasьnda xalьq tormьşьn jaxşь julqa qujabьz, dip tөkerek cəcep, kөn-tөn çiьlьşlar jasap, jalqan belən qөmer uzdьrqanda, Germaniə milli sotsialistlarь yz illərendə sotsializmnь tөzep, tormьşqa qujqannarьn kyrdek.

Germaniə xalqь eş səjycən, xaqiqət øcen kөrəşycən, jalqancьlьqnьŋ doşmanь, aldьnqь kul'turalь bөjek ber millət bulьp, bөten dөnja xalьqlarьna yrnək bulьrlьq zur kөc belən berləşkənlege məqlym. Germaniə xalqь şunьŋ øcen də ul iŋ bəxetle xalьq dip xis itəder. Dyrt jьldan birle tarixta kyrelməgən bu zur suqьşlarnь uŋьşlь alьp barû belən bergə, bygenge kөndə Germaniəneŋ ecke tərtiplərə, aubl xuçalьqь, zavod-fabriklarь, aqca həm səydə eşlərə suqьş bulmaqan tьnьc ildəge kebek eşləp toralar. Germaniəneŋ həmmə ølkələrendə xalьqnьŋ, eşce-igencelərneŋ şat kyŋelle, kytərenke ruxlь həm yzlərenə nьq ьşanucan bulularьn kyrdek. Xalьq dəvlətkə, dəvlət xalьqqa nьq ьşanqan. Xəzerge milli sotsializm Germaniəsendə bөten xalьqnьŋ jөrəge berdəm tibə. 80 jəşlek əbidən başlap jaŋa tele acьlьp kilə torqan biş jəşlek balalarqaca, soldat həm ofitserlar ocraqanda məxəbbət belən, şatlьq belən: „Jəşəsen Germania! Jəşə Hitler!" dip qьcqьrьp səlam birələr.

Germaniə xalqь məŋge çiŋelməslek bulьp bөten xalqь ber fikergə-ber məqsatqa berləşkənlege øcen anьŋ kiləcəge ømetle həm ьşanьclь ikəne kyrenep tora.

Sovetlar Russiəsendə jəşəgən xalьqlarqa, bol'şevizm başbaştaqlьqьnьŋ kitergən bələlərə, xalьqnьŋ qolqa əjlənye belən bergə, qədelsezlek, tərtipsezleklərne german xalqь bik jaxşь belə. Şunьŋ øcen ul yz ilendə bol'şevizm cumasьnьŋ taralmauь øcen həm şul cumaqa eləkkən başqa millətlərne qotqarьp alu øcen zur kөrəşlər alьp bara. Bu kөrəştə xəqiqət Germaniə tarafьnda bulqannьqtan, çiŋep cьqu øcen şart həm kөclər həmməse bergə çiьlqannьqtan, bol'şevizm cumasьnьŋ çir jөzennən seberelep taşlanacaqьna şiklənmibez, ikelənmibez.

Germaniə bujьnca səjaxət itkəndə kyp nərsələr kyrelde. Əlbəttə monda bik qьsqa qьna qajber tə'siratlarnь qьna əjtep ytərgə turь kilə (başqalarь yz urnьnda, yz vaqtьnda ozьn jazьlьr).

Germaniəneŋ aubl xuçalьqь belən şəhər sənaqəte bik nьq bəjlənqən həm berləşkən. Bu berləşylər iqtisadi jaqtan almaşu jaqьnnan qьna bulmьjca, kul'tura jaqьnnan da aubl şəhərne qьbьp çitkən. Ikence tөrle əjtkəndə aubl xalqь belən şəhər xalqь kul'turada, kiem-salьm, ecke tormьş, tьşqь qiafət həm məqəmələdə tiz genə ajьrьp bulmaslьq xəlgə kilgən.

Germaniəneŋ aubl xuçalьqь, milli sotsializm əsasьnda, dəvlətneŋ həm xalьqnьŋ hər vaqьttaqь həm xərbi xəllərnə xisapqa alьnьp, juqarь uŋьş birə torqan mədəni julqa salьnqan.

Berence imperialzm suqьşьnda Germaniəgə iqtisadi blokada jasaqan kapitalistlar, imperialistlar, bu suqьşta andьj xiallarь belən baş vatmaslar dip ujlarqa turь kilə. Cөnki xəzerge Germaniə zur təçribələr belən anьŋ həmməsen xisapqa alqan.

Xəzerge Germaniə elekke jəhyd kapitalist, bankirlarь belən başь əjlənep jөrgən patşa Germaniəse tygel, ə yzen tөrle xəşərət, cyp-carlardan tazalap alqan milli sotsializm idejəsendə bulqan xalьq Germaniəse. Şunьŋ øcen aldan kyrelep qəskər həm xalьqnь tə'min ity məs'ələse iŋ juqarь dərəçəgə qujьlqan.

Germaniəneŋ bөten krəstiən xuçalьqlarьnda xəjvancьlьqta — sьjьrlarnьŋ kyp sөt biry, kyp it biry problemasь qajət juqarь torub bezgə bilgele. Anьŋ østenə şul uq sьjьrlarnьŋ həmməseneŋ də ber xuçanьqь şikelle, məmləkət bujьnca „ala" təstə bulub inde... Germaniə xalqьnьŋ bar eştə də bik nьq diqqət biryen, əhəmiət ityen, bөten neckəleklərgə qədər qьzьqьp, səjep eşləyləren bezgə aŋlata torqan faktlar. Bu ala sьjьrlar xaqьnda bulqan tə'sirdən bөten xuçalьq tarmaqlarьnda bulqan şundьj tərtip, tөzeklekne aŋlau bezneŋ øcen qьjьn tygel. Anьŋ qajsь qьna tarmaqьna barьp tikşərə başlasaŋ da şundьj soqlanqьc, matur tormьş yrnəklərə „mənə min" dip qьcqьrьp toralar. Tərtipsezlek, başbaştaqlьqlar belən xalьqnь ømetsezləndergən, ruxsьzlandьrqan Sovet Russiəsendə hər adьmda ber bəxetsezlekkə ocrap jөrergə kynekkən, tərtipsezleklərgə ixtiarsьz cьnьqqan keşelərgə Germaniədə jaxşь tormьş, tərtiplelek, əjtep beterməslek, oşadь. Bu ber buş syz genə bulmьjca, xalьqnьŋ yz julbaşьsьna zur ьşanьc belən qarauьn, yzeneŋ vatanьn cьn kyŋeldən səjyen kyrsətə.

German xalqь zur mədəniətle xalьq. Anьŋ kul'turasь matur. Maturlьq keşene yzenə çəlep itə. Şunьŋ øcen bez də anь jaratabьz, Germaniə kul'turasьn øjrənəbez həm yzləşterəbez.

Germaniədə jullar tөzeleşe bezdə zur tə'sir qaldьrdь. Germaniəneŋ timer jul celtəre: tatarnьŋ bodaj ili torqan zur iləgen xəterlətə. Timer jullar; qajda qьna barma ike sьzьqlь. Ike jaqqa jөryce pojezdlar ber-berse belən hər biş minutta ocraşьp toralar. Şunьŋ øcen hic ber çirdə vokzal, stansiələrdə kөtep torular juq. Jul jөreşendə həlakətlər buldьrmau øcen ike jul berse aşa berse ytkən çirlərdə tunellər, matur kyperlər tөzelgən.

Germaniədə aubl həm şəhərlərdə çirle xalьq kiemendə german jəşləreneŋ kyp bulub da xəzerge suqьş şartlarьnda bezne qəçəpləndərde. Bu jəşlərne nigə xərbi xezmətkə caqьrmaqannar? digən søal yzennən yze başqa kilə. Bu xəl əle də Germaniədə

Tarixi həjkəllərdən berse

rezervanьŋ kyplegen kyrsətkən ber misal bulьp tora.

Jullarda jөrgəndə timer jul xezmətkərlərə, stansiə başlьqlarь bezgə jaxşь xөrmət belən qaradьlar. Arabьzda german telen belycelərebez belən jul bujь səjləşep, soraşьp aŋlaşular alьp bardьlar. Germaniəneŋ qajsь qьna ølkəsenə barsaŋda, bezneŋ tatar xalqь xaqьnda uqьqannar, işetkənnər həm kyrgənnər. Zurьraqlarь berence imperializm suqьşь tarixlarьn, anda da tөrek-tatarlarnьŋ german xalqь belən bergə bulub, yzləreneŋ iske zamanlardan birle tөrek-tatar xalqь belən jaxşь mөnəsəbəttə bulqannьqlarьn aŋlatalar ide.

Bez şəhərlərdə, Germaniə xalqьnьŋ iŋ jaŋa mədəniəte belən tanьşqan şikelle, iske, ike meŋ jьllьq tarixь həm vatan øcen əhəmiətle bulqan urьnnarь, həjkəllərə belən də tanьştьq. Qajsьqьna şəhərgə barsaq, şul şəhərneŋ başlьqlarь həm dəvlət vəkillərə bezne xөrmət belən qarşь aldьlar. Yzləreneŋ şəhər xuçalьqlarь belən tanьştьrdьlar. Iŋ baj ristorannarda bezne sьj belən xөrmət ittelər. Bezgə professorlar, belgeclər leksiələr səjləp, tərçeməcebez arqьlь aŋlatьp birdelər. Bezne qabul ity məçleslərendə Hirfurd şəhəreneŋ həm „Dit mult" şəhəreneŋ guberna başlьqlarь bezneŋ legion ofitserlarьn uŋьşlьqlar belən qotladьlar. Legion ofitserlarьnnan rota başlьqь K. əfənde yzeneŋ çavap syzendə legion ofitserlarь ismennən bөten xөrmətlərgə qarşь rəxmətlər belderde. **Talmas**

SSSR da azьq-tөlek məs'ələse

(Axrь. Başь uzqan sanda)

Bəlki igencelərneŋ xəle jaxşьraqtьr? Igencelər jaxşь tormьşta jəşəp, bəlki eşcelər genə 13 şər səqət auьr xezmət ytəp, ac xəldə qөmer kicerə torqannardьr? Aubldaqь xəlneŋ jaxşьlьqь turьnda Sovet xөkyməteneŋ rəsmi kөqəzlərə jaxşьraq səjlilər. Məsələn, aubldaqь azьq-tөlek nərsələreneŋ xəle turьnda, bez. 1943 nce jьlnьŋ 18 nce ijyldə cьqarqan VKP (b) Yzək Komitetь həm SSSR Xalьq Komissarlarь Sovetьnьŋ uŋьşnь çinau turьnda cьqarqan qərarьnnan bik jaxşь belə alabьz. Bu qərar igennərne çinauqa 16 səqət həm suqarqa 20 səqət xezmət vaqьtьn bilgeli. Qərarda tybəndəgecə əjtelə:

„Uŋьşnь çinauqa xezmətkə jaraqlь bөten xalьqnь tartьrqa, şəhər xalqьn həm uqucьlarnь brigada həm bylekləргə tuplap, alarqa kolxozlarda hər qajsьna 40—50 eş kөne, sovxozlarda 50—60 qa qədər eş kөne həm uqucьlar øcen 20—30 qa qədər eş kөne eşləyne bilgelərgə".

Mənə bu aubl xuçalьqьnda igen uŋьşьn çinau øcen şundьj tərtip kertep, alarqa eş səqətlərə bilgeləy yze yk aubldaqь xəlneŋ həlakət aldьnda torqanьn bik acьq kyrsətə. Şulaj uq bez kitergən jullardan soŋ, xөkymətkə ikmək tapşьru ni rəveştə barьrqa tieşlege turьnda kyrsətelep:

„Kolxoz həm sovxozlar tarafьnnan eşlənep, xөkymətkə berence tapşьrqan bөrtekle ikmək həm bərəŋge, başlap alarnьŋ xөkyməttən alqan burьclarьn həm uzqan jьllardaqь xөkymətkə məçbyri rəveştə tapşьru bujьnca tutьra almьj qalqan jөkləmələren, şulaj uq MTS larnьŋ eşe øcen tylənergə tieş bulqan jөkləmələren qaplarqa tieş. Şul jөkləmələrne ytəgənnən soŋ, tapşьrьlqan ikməkneŋ, maj cьqarьla torqan orlьqlar həm bərəŋgeneŋ jartьlaşь məçbyri jөkləmə, jartьlaşь MTS larnьŋ eşe øcen orlьqlata tyləy jөkləməsenə xisaplanьrqa tieş".

Şuşьndьj xəllərne uzdьrqannan soŋ, kolxozcьlarnьŋ eş kөne øcen birergə ber nindi də ikmək qalmaqanьn bezneŋ hər qajsьbьz da bik jaxşь belə. Kolxozcьlarnьŋ qullarьnda ikmək qaldьrьrqa barь tik ber genə ьşanьclarь bar: ul da kolxozdan burьcqa alu. Ləkin xөkymətneŋ qərarьnda bu turьda da:

„Jөkləmə bujьnca majlь orlьqlar, bərəŋge həm jəşelcələr tapşьrunь ytəgəngə qədər, kolxozcьlarqa burьcqa biryne xөkymət jөkləmələre bujьnca tapşьrьlqan ikməktən xisaplap: ikmək — 15 %, døge — 10 %, kөnbaqьş — 5 %, bərəŋge həm jəşelcələr — 15 % itep bilgelərgə" dip əjtelə.

Dimək, uzqan jьllarda alqan burьcnь tyləp betergənnən həm MTS larqa bөrteklətə tyləylərne tamam itkənnən soŋ, şulaj uq bu jьldaqь jөkləmələr bujьnca xөkymət qulьna tapşьrьlqan ikməkneŋ barь 15 % tьn qьna kolxozcьlarqa burьcqa alьrqa mөmkinlek bulacaq. Mənə şuşьndьj, xөkymətneŋ kyrgən caralarьnnan soŋ Gor'ki ølkəse, Sergac rajonь, Oksanixi aubьlnnan Mariə Jegorovanьŋ fronttaqь irenə jazqan xatь hər kem øcen də aŋlaşьlsa kirək. Ul bolaj dip jaza:

„Jaz bujьna tьrьşьp eşlədek. Ygez kebek yzebez sabanqa çigelep sөrdek, caq ajaqtan jьqьlmadьq. Ikməkneŋ uŋьşь nacar tygel. Berər jьl jəşərgə mөmkin bulьr ide, ləkin qulqa ber ni də timəs təsle. Şunьŋ øcen qul eşkə barmьj, ləkin eşləməsəŋ jabu belən qurqьtalar. Sine kөtə alьrmьnmь, belmim, jəşi almam təsle. Aclьqtan ylərmender axrь".

Mənə şuşьndьj çanlь şahitlar, teoretik jul belən ujlap eşləgən eşlərneŋ dөreslegen taqь da nьqьtalar. Dөreslekneŋ nigeze şunda ki, bol'şevizmqa bezneŋ xalqьbьznьŋ səjəge həm qanь xisabьnnan jəşərgə mөmkincelek buldь həm xəzer də şul xisaptan jəşəylərendə dəvam itələr. Bezneŋ xalqьbьz bol'şeviklarnьŋ dөnja kyləmendə østenlek itygə tьrьşularь øcen frontta qьna millionarca qorban birmicə, xətta frontnьŋ artьnda da şul qədər yk qorbannar birə. Aclьq, ylemneŋ səjəkle qulь eşce həm igenceneŋ buqazьnnan bua.

SSSR nьŋ azьq-tөlek məs'ələse şunnan qibarət. Bol'şeviklar barь tik yzləreneŋ qanlь jьrtqьclьqlarь astьnda qьna xalьqnь laşman tartьrqa məçbyr itə alalar. Alarnьŋ şunь eşlərgə xəzergə mөmkinleklərə bar.

A. M.

1917 nce jьlqь revolytsiə aclьq həm suqьşnь tudьrdь.

Fevral revolytsiəse, Petrograd uramnarьna salqьn çil qar seberep tutьrqan kyŋelsez həm şьqsьz kennərdə, ul vaqьtta inde kyptən betkən ikməkkə, ac xatьnnarnьŋ salqьn ciratfa torqan vaqьtlarьnda başlandь. Aclьq belən tuqan revolytsiədə nindider qurqьnьc həm çinajət sizelə, yzeneŋ qurqьnьc şəyləse belən aclьq həm ciratlarnь kiləcəktə də qadət itep həm şuŋardan ajrьla almajacaqьn kyrsətə. Aclьq həm xəjercelek — revolytsiəneŋ kendələk eşe bulьp qalacaq. Əgərdə bəxetsez Petrograd xatьnnarь yzləreneŋ aclьq arqasьnda kytərgən tauьşlarь, aclьqtan qajnaqan acularь, qəmerlek aclьq həm xəjercelek patşalьqьna əjlənderəcəgen belgən bulsalar — alar bəlki teşləren qьsьp bulsa da ber syz də əjtməyne həm tyzyne artьq kyrgən bulьrlar ide. Ləkin aclьq suqьş nətiçəsennən genə kilep cьqqan ide. Şulaj uq revolytsiə pьcraq okoplarda, jarьm jalaŋac həm aclьqtan xəlsezləngən, alar əcen kirəksez bulqan suqьşta maqsatsьz ylydən tuqtatьrqa xəbər kətep jatqan soldatlar arasьnda tudь. Əgərdə soldatlar yzləreneŋ „Betsen suqьş!" digən tauьşlarь ezleksez rəveştə tuqannarnь ytereşkə, vatan çirendə ciksez qan tygygə qajtьp qalasьn belgən bulsalar, alar bəlki endəşmi ylyne artьq sanaqan bulьrlar ide.

Ber kemgə kirəksez həm maqsatsьz suqьş dyrtence jьlqa suzьldь inde. Nərsə əcen ylgəneŋ belmicə, xalьq qanqa battь. Ilebezne suqьşqa əsterəycə inglizlər maqsatь əcenme, jəisə nindider „ber dindəge tuqannarьn" jaqlap suqьşalarmь, jəisə suqьş yzennən yze dəvam itəme. 1917 nce jьlь ilebez əcen pьcraq həm qurqьnьclь bulqan ber nərsə ber jomqaqqa cornaldь. Rasputincьlьq, sarajdaqь tərkemnərneŋ serle butalьşlarь, xəkymətneŋ kəcsez həm maqsatsьz buluь, frontta çiŋely, xəkymət başьndaqь başbaştaqlьq, suqьştan tuju həm aclьq — menə şuşьlar ilneŋ buqazьnnan budьlar. Menə şuşьndьj qurqьnьclь kennərdə Leninneŋ Petrogradqa qajtasьn Dzygəşvili isendə jaxşь tottь. Anьŋ jьrtqьclarnьqьna oxşaqan sarь suqqan kyzləre Finləndiə vokzalьnda bulqan qьzqanьc həm kəlke vaqiqələrne jaxşь kyrdelər.

„Qarşь alu tantanasьn" ojьştьruda tьrьşqanlьqьn ul jaxşь xis itte. Alar tarafьnnan qubь kiterelgən, suьqtan tuŋqan soldat həm proletariat, əşegənlektən ajaqlarьn ajaqqa bərep, perronqa tezelgənnər ide. Soldatlar generalnь qarşь alqandaqь kebek mujьnnarьn suzьp „saqqa alьrqa!" xəzer toralar ide. Perronda cəcəkle „menbər", lozungьlar jabьştьrьlqan, muzьjkalar xəzerləngən həm bol'şeviklar firqəseneŋ „Skacьiarь" quiiarьna cəcəklər bəjləme totqannar ide. Ə vagonda kyptən tygel genə qaltьraqan tauьş belən: „Vokzaldan turьdan turь mine Petropavl' krepostьna alьp kitməslərme?..." dip soraqan, aq jəzle, peləş keşe utьra ide.

Vagonnan cьqqac Leningə taba, maqtaulь saqnьŋ başlьqь nindider kapitannьŋ bik kisken rəveştə atlap, aŋarqa taba raport birergə jaqьnlaşqanda, Leninneŋ artqa taba cigenye, anь kəlkele xəldə qaldьrdь. Kapitan turьqa qatьp nərsədənder raport birde, Lenin izelep betkən şləpəse astьna bik jaqьmsьz qьna itep qulьn kytərde. Dzygəşvili şul vaqьtta soldatlar safьnnan berəyneŋ kelgəneŋ kyrep qaldь. Leninne vokzaldaqь patşa bylməsenə kerttelər. Lenin yzeneŋ tygərək şləpəsennən, qulьna nindider cəcək totqan xəldə, suьqtan qaltьrap, qьzulьq belən bylməgə kerde. Bylmədə menşevik Cxejdzegə ocradь.

Cxejdze sələm notьqь urnьna: „Bez, revolytsiəne ecke həm tьşqь xəyefxətərdən saqlap qalu əcen kerəş — ul, revolytsion demokratiəneŋ iŋ zur burьcь dip ujlьjbьz. Bez ujlьjbьz ki, şuşь maqsat əcen beten demokratiə ajrьlьşmьjca, kiresencə saflarьn nьq berləşterergə tieş. Bez sez də şul uq maqsatqa bezneŋ belən barьrsьz dip ujlьjbьz..." dip Leningə aqьl əjrətergə totьndь.

Lenin Cxejdzegə çəvap biry urnьna, yzeneŋ saqau tauьşь belən „imperialistik talau suqьşь, beteŋ Jevropada grazdannar suqьşьnьŋ başlanьşьn kyrsətep tora!... „Jəşəsen beten dənja revolytsiəse!" dip qьcqьrdь.

Soŋьnnan Leninne bronemaşinada balerina Kşecinskaja sarajьna kiterələr. Sarajnьŋ ece tərtipsez xəlgə əjlənderelgən. Tyşəmlər matur jazular belən bizəlgən, divarqa çefək tartьlqan, şul uq vaqьtta iske urьndьq həm utьrqьclar tərtipsez rəveştə qujьlqannar. Bujamaqan əstəl janьna atlas tartьp, altьn belən bizəlgən divan qujьlqan. Iske vazь belən jənəşə, əstenə aqburnь izep jazqan qьzьl bajraq qujьlqan.

Lenin, vokzaldan yze artьnnan kilgən xalьq tərkemenə „syz səjləy əcen", qarlьqqan tauьşь həm suьqtan jəşergən xələndə jьş qьna balkonqa cьqa tordь.

Balkonnan:

— ...Talaucь kapitalistlar... vatannь jaqlau digən syz, bu barь tik ber kapitalistan ikence kapitalistnь jaqlau... digən syzlər işetelde.

Tybəndə „ozata kilycelər" arasьndaqь soldatlardan:

— Şuşьndьjlarnь moŋьŋ əcen səngegə qadap kytərəse ide, ə? Əgər ul biredə bulsa, əgər ul balkonnan təşsə, kyrsətergə ide aŋar! Əjje, kyrsəterlər ide!" digən tauьşlar jaŋqьradь.

Dzygəşvilidə Leningə qarata aculь həm salqьn qaraş ujandь. Imigrantlьqta jərgən beten firqəle „aristokratlar", qajsь ki, Russiədən ajrьlьp jəşəycelər barsь da Jevropada tərle qəjbətlər həm kirəkməgən syz kerəşterylər belən şəqellənələr, tuqan ilne aŋlau, xalьq arasьndaqь xəllərne teşeny dərəçəsennən uzqannan soŋ, tuqan ilgə qajtalar da, tərle bulmaqannarnь xalьqqa tuqьrqa kereşələr, yzləreŋ piqəmbər itep tanьtьrqa ujlьjlar, yzləren xuça itep xis itələr..." digən fiker belən borcьldь.

Ə ul, Dzygəşvili, çylər kebek, yzen dorfa rəveştə firqəneŋ işek artьna qujacaq berəygə „tarixi qarşь alu tantanasь" ojьştьra.

Kşesinskaja sarajь balkonьnnan qьcqьrqan. Leninneŋ qarlьqqan tauьşьn işetkəndə, Dzygəşvili şulaj ujladь.

(Dəvamь bar).

Marşal Gratsiani mərəçəqəte

Faşistik çəmhyriəte dəvlətenen milli saqlanu həm xərbi xuçalьq ministrь marşal Gratsiani radio arqьlь armiəgə həm Italiə xalqьna mərəçəqət itte.

Yzeneŋ notьqьnda marşal Gratsiani: „Xalqьbьz qulьnnan qoral bərelep teşerelgən — tragik vaqьtta, Italiə bajraqьna bujalqan xurlьqnь aqlau əcen, min yzemneŋ əstemə bu çavaplь vazifanь alьrqa buldьm" dide.

Syzeneŋ dəvamьnda marşal Gratsiani tybəndəgelərne belderde: „Vьçdan — suqьş traditsiəseneŋ nigeze bulьp tora. Badolio həm korol' bu vьçdannь pьcraqqa salьp taptadьlar. 3 nce sentəbrdə doşman belən Badolio arasьnda jəşren kileşy buluqa qaramastan, 8 nce sentəbrdə Badolio german komandalьqьn yzeneŋ turьlьqь, birgən syzendə toracaqь turьnda ьşandьrdь.

Badolio xianəte arqasьnda, Neapol' həm Fraskatti şəhərlərə inglizlər tarafьnnan betenləj çimerelde. Fraskattidə yterelgən 6000 italian qanь korol' həm Badolio əstenə jəklənələr.

Italiə qəskərləren butalcьqlьqta, julbaşsьzlьqta qaldьrьp, xalqьbьz arasьnda ike jaqtan qan tygy suqьşь acьp, Badolio doşman jaqьna kyctь.

Korol' şulaj uq yzeneŋ xalьq aldьnda birgən antьna xianət itte. Dezertirlər — elek nindi genə zur dərəçəle urьnda bulmasьnnar, yzləreneŋ suqьşcьlar safьnnan qacularь belən beten xoquqlarьn juqaltalar. Korol'nьŋ qacuь belən, Italiə soldatlarь aŋa birgən antlarьnnan azat itelələr. Italiə xalqь aldьnqь kennərdə də vatanьnьŋ ireklege əcen kerəşəcək".

Gratsiani soŋqь syzendə: „Tuqan ilneŋ jaŋadan cəcək atuь əcen kerəşne — yzemneŋ təp burьcьm itep sanьjm. Beten Italiə xalqьn kyŋelle rəveştə çəmhyriət qəskərlərə safьna basarqa, jəisə ilne ajaqqa bastьru əcen yzləren Duce qaramaqьna tapşьruqa caqьram", — dide.

Finləndiəneŋ kerəşe

Finləndiəneŋ aqca eşlərə ministrь Tannir Finləndiədəge xəllərgə qarata notьq səjləp, Angliə həm bitaraf dəvlətlərneŋ mətbuqatь tarafьnnan taratьla torqan fikerlərne juqqa cьqardь. Tannir, Finləndiəneŋ „kapitulətsiə" gə barьrqa teli, digən fikerlərneŋ juqlьqьn kyrsətte. Finləndiə, kiləcəktə yzeneŋ ecke eşlərenə tьqьldьrmau əcen, bol'şevizmqa qarşь suqьş alьp bara. Bu suqьştan təp maqsat — kiləcəktə Finləndiəneŋ məstəqil həm irekle buluьnnan qibarət.

Amerikalьlarnьŋ qurquь

Rejter agentlьqьnьŋ xəbər ityenə qaraqanda, beten Nju-Jork ştatь bujьnca, hic ber kisətysez qaraŋqьlatular ytkərelgən.

D-r Gebbelsneŋ cьqьşь

Milli sotsialistlar firqəseneŋ propaganda eşcelərenen Berlində bulьp uzqan kiŋəşməsendə d-r Gebbels cьqьş jasap, xəzerge kenneŋ yzgərycən vaqiqələrenə qaramastan, Germaniə komandalьqь julbaşcьlьqьnьŋ təp idejəse yz kəcendə qala, dide.

Albaniəneŋ bəjsezlege

Badolionьŋ xianətennən həm Albaniə ministr-prezidentь qacqannan soŋ, Albaniədə il belən idarə ity eşen yz qulьna alqan milli komitet tezelde. Germaniə dəvləte bu milli komitetnь rəsmi itep tanьdь. Komitet, Albaniəneŋ bəjsezlege nigezendə yzeneŋ il belən idarə ity eşen dəvam itterəcək.

Hindstanda aclьq

Londonda, Tybənge palata utьrьşьnda, Hindstandaqь aclьq turьnda fiker alьşular bulьp ytte. Hindstan eşlərə ministrь Emeri, Kalkuttada ualular bulqannь raslarqa məçbyr buldь. Ul bolaj dip əjtte: „Şəhərneŋ yzendə də, anьŋ əjlənəsendə də qurqьnьclьq kyreŋşlər turьndaqь məqlumatlar Londonqa kilep çittelər". Həm syzendə dəvam itep: „Kalkuttada soŋqь çide aj ecendə ylycənlek, qadi torьşьnnan 30 protsentqa arttь" — dide.

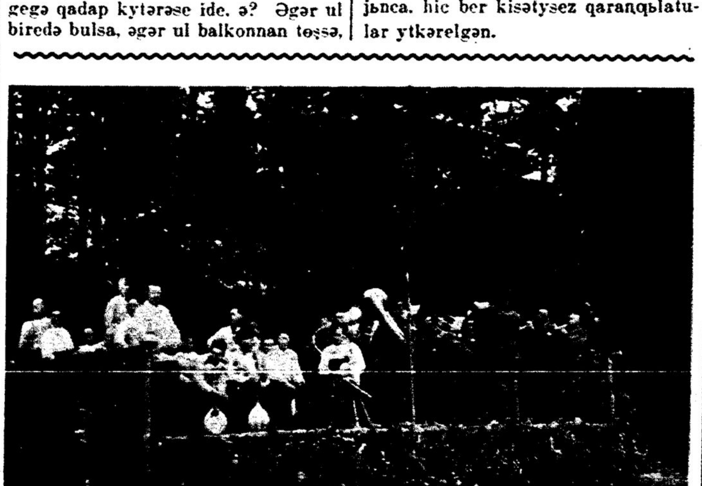

Legionnьŋ ber jьllьq bəjrəmen, yzləreneŋ milli konsertlarь belən jəmləndergən muzьjkantslarьbьz

Uffz. Philipps fotosь

Çavaplь redaktor leg. Ğism Ğəlief.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural".
Berlin W 8, Behrenstraße 65, III.
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.

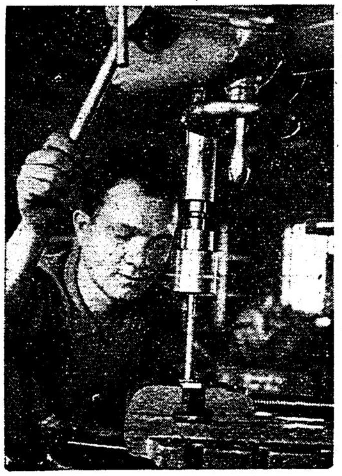

Legioneь tişkec maşinasьnda eşli

Qoral masterskojьnda

Uqəəkee (pulemjot) kəpşəsenen sьjfatьn tikşery

Idel-Ural tatar legionь komandirlarь, legion safьna kilgən tatar jəşlərenen teləklərenə nьq iqtibar itələr. Hər ber legioneь məmkin bulqan qədəre yzenen suqьşqa qədər eşləgən hənərenə həm eşkə sələtlegenə qarap, legionda bulqan tərle hənər masterskojlarьnda eşkə kerə ala. Bu masterskojlar tərle jaxşь maşinalar həm təçribəle ejrətyeelər belən tə'min itelgənnər. Monda legioneьlar yzlərenen hənərləren həm belemnəren arttьralar.

Bu montazьbьzda legion masterskojlarьnnan berse bulqan — qoral masterskojьnьn qajber kyrneşləren kyrsətep ytəbez.

Uffz. Philipps fotosь

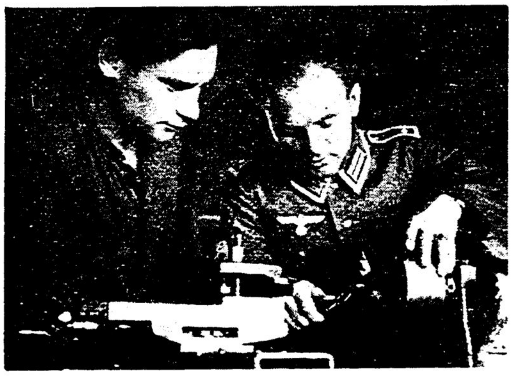

German qəskərləre ejrətyeeləre ebn kyneldən legioneьlar belən yz belemləren urtaqlaşalar

Masterskojqa kiterelgən uqəəkeenen çitəşsezlekləren tikşery

Minaatqьe (minomjot) kəpşəsen şomartu eeen zur ostalьq kirək...

Legioneьlarnьn sojgən hənərləre bujənea eşləyləre alarda zur qənaqatləny tojqьlarь tudьra. Jaratqan eştə eşləgəe kynel də kytərenke...

Uqəəkeenen neekə təzəy şereben təzəty

Masterskojda təzətelgən uqəəkeelər sonqь tikşerydən ytkərelələr